

# Xalqaro yuklarni tashishni tashkil etishning logistik elementlari

---

8-MAVZU

# Reja

---

- Transport vositalarida yuk tashishning tasnifi Unimodal transportirovka. Intermodal transportirovka. Multimodal tashuvlar
- Xalqaro amaliyotda qo'llaniluvchi tashuvlar usullarining va yordamchi terminlarni nomlari.
- Konteynerlarni qabul qilish. Konteynerlash qayta yuklash. Konteynerlarni saqlash

# Transport vositalarida yuk tashishning tasnifi Unimodal transportirovka. Intermodal transportirovka. Multimodal tashuvlar

---

An'anaviy transport kontrakti yuklarni bir joydan boshqasiga transport turlaridan biri bilan transportirovka qilish

- dengiz, havo, avtomobil, temir yo'l, ichki kemachilik: dengizchilik ishida portdan portgacha deb yuritiluvchi yondashuv

Konteynerlash va butlashning boshqa turlari

- vaqt bo'yicha transportirovka va «jamg'aruvchi» deb ataluvchi transportirovka amalda sodir bo'layotgan transportirovkadagi barcha o'zgarishlar uchun javobgar bo'ladi

Bir so'z bilan so'z aytish mumkinki

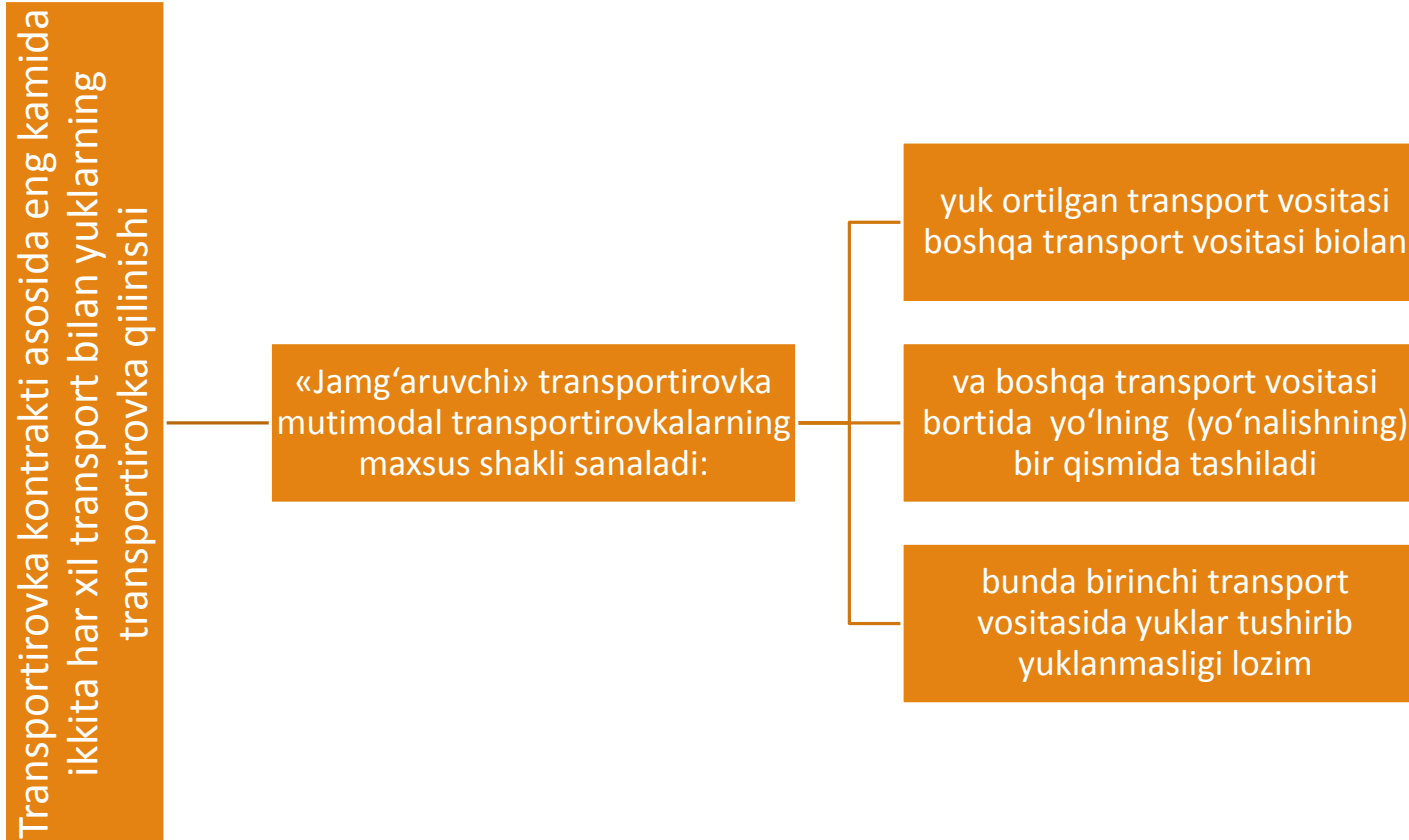
- konteynerlarning «eshikdan eshikkacha» yetkazilishi zarur bo'lgan tijorat tomonlari alohida kontraktlar va alohida yuk tashuvchilar bilan ishlashni xohlamaydilar
- aksincha, butun jarayon uchun bitta yuk tashuvchi va bitta kontrakt bilan ishlashni ma'qul topishdi

Multimodal transportirovkalarda

- dengizda tashuvlarni qo'shgan holad
- Kemaga oid bo'lmagan Yalpi Tashuv (NVOCC) kema egasi yoki fraxtlovchi bo'lish zaruratisiz

# Transportirovka (multimodal)

---



# Unimodal transportirovka

---

Unimodal transportirovka jarayonlarida tashish bittadan ortiq yuk tashuvchi tomonidan amalga oshirilishi mumkin

- Yuk tashuvchi to'g'ridan-to'g'ri transportirovkada A manzildan V manzilga harakatlanishi
- va yuk jo'natuvchi bilan yukni S manzilga yetkazib berish borasida g'amho'rlikni zimmasiga oluvchi boshqa yuk tashuvchiga tovarlar berilishi

# Bosqichma-bosqich transportirovka

---

Bosqichma-bosqich transportirovka bilan subtransportirovka o'rtasidagi

- garchi buni amalda qilish oson bo'lmasa hamki, tafovutni bilish kerak

Bosqichma-bosqich transportirovkada bitta va aynan o'sha kontrakt asosida transportirovka

- galma-galligi zanjiri vujudga keladiki
- navbatdagi har bir yuk tashuvchi yuk jo'natuvchi bilan tuzilgan kontraktning bir qismiga aylanadi.

# Subtransportirovka

---

Subtransportirovka  
farqlovchi shakl  
bo'lib

kontrakti imzolagan yuk tashuvchi bunda boshqa yuk tashuvchini (haqiqiy yuk tashuvchini) transportirovka kontraktini butunlay yoki bir qismini bajarish uchun yollaydi

---

Hozirgi kunda  
charter orqali yuk  
tashish amalga  
oshirilishida  
charterlarning har  
xil turlari mavjud:

- «Bo'sh turgan kema» yoki «dimayz charter» fraxt kontrakti

---

# Lizing kontrakti

---

Fraxtlovchi egasidan samolyot yoki kemani yollaydi hamda kema yoki samolyotni

- boshqarish va tijorat maqsadlarida ekspluatatsiya qilish yuzasidan rahbarlikni zimmasiga oladi

Aviatashuvlarda bunday chaterlar

- bo'sh turgan kemaga faxt kontrakti bilan quruq yollanish deb ataladi.

# Xalqaro amaliyotda qoʻllaniluvchi tashuvlar usullarining va yordamchi terminlarni nomlari

---

Transport sohasida XXI asrda roʻy berayotgan oʻzgarishlar koʻlami

- Dengiz portlarining soni va sifati sezilarli darajada oʻsdi
- hozirda eng yirik portlarning soni ham bir necha mingdan ziyodroqdir

Temir yoʻllari, avtomobil va daryo yoʻllarining rivojlanishi

Aloqaning elektron turi shiddatli rivojlanishi tobora transport sohasiga chuqur kirib bor

# Transport logistikasining asosiy maqsadi

---

## Logistikaning, xususan, transport logistikasining asosiy maqsadlaridan biri

- moddiy oqimning birlamchi xom ashyodan to oxirgi iste'molchigacha yetkazib berishga ketadigan harajatlarni boshqarishdir
- Lekin tovar harakati jarayonida harajatlarni boshqarish faqatgina chuqur hisobot amalga oshirilsagina mumkin bo'ladi

## Logistik jarayonlar va ishlab chiqarish harajatlarini hisobga olish tizimi

- logistik funksiyalarni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan harajatlarni ajratishi
- eng muhim harajatlar haqida, hamda ularning o'zaro ta'siri haqida ma'lumotlarni shakllantirishi zarur

# Logistika tizimi

---

Logistika tizimi tarkibida tizimostilarning uchta darajasi ajratiladi:

elementli;

funksional;

tashkiliy.

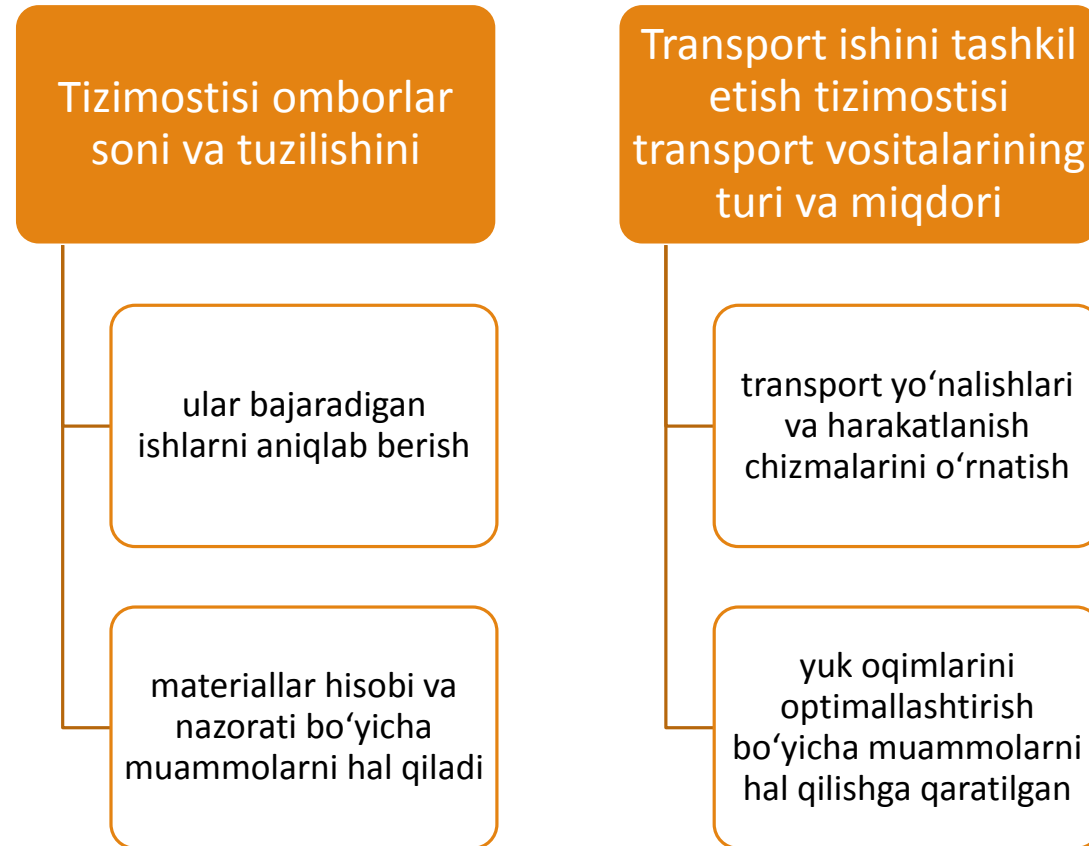
# Birinchi darajali tizimostilar

---



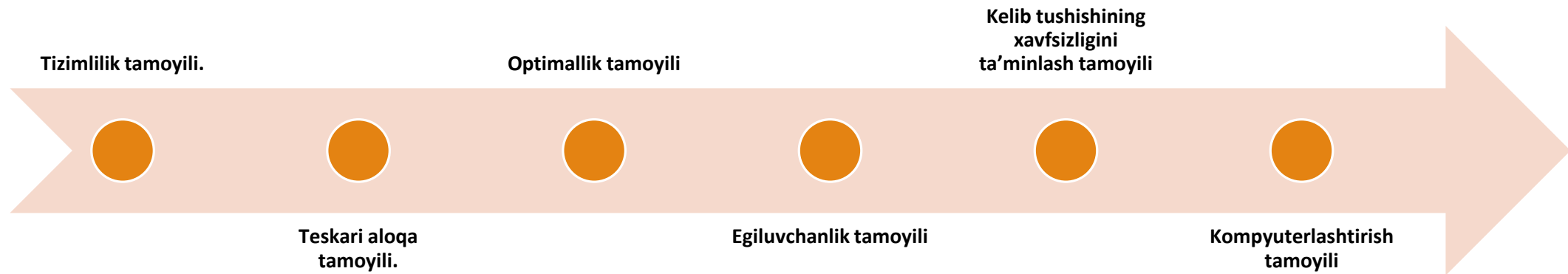
# Omborlar ishini tashkil etish

---



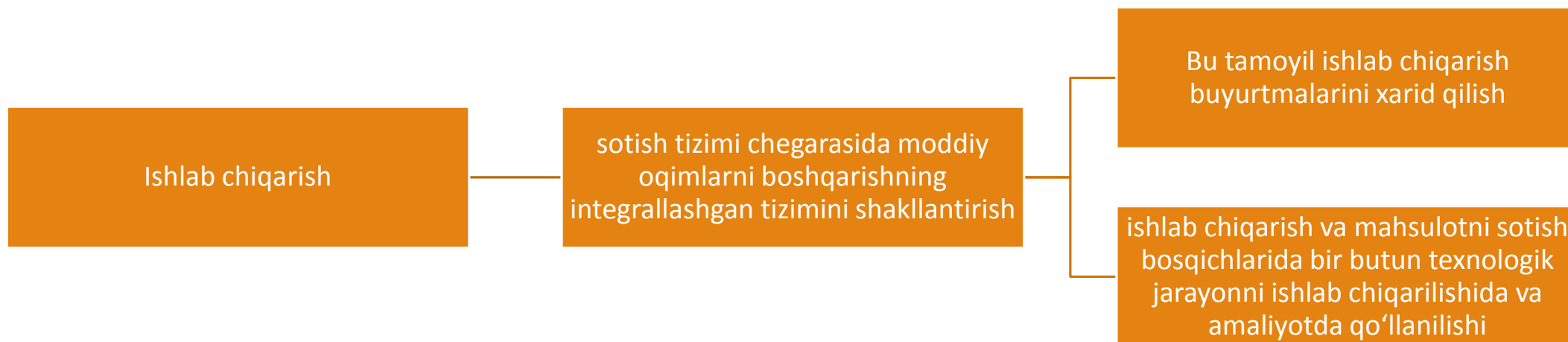
# Logistika tamoyillari boshlang'ich nuqtalarni tashkil etilishi

---



# Tizimlilik tamoyili.

---



# Teskari aloqa tamoyili.

---

Bu tamoyilga asosan logistik tizimning maqsad va vazifalari mahsulot va xizmatlar bozori talablari

- Kutilayotgan buyurtmalar miqdori
- talab etilayotgan sifat darajasi va yetkazib berish muddatidan kelib chiqqan holda ishlab chiqarilayotgan mahsulot miqdori va assortimenti
- materiallarga buyurtmalar shakllanadi
- qabul qilingan xarid strategiyasidan kelib chiqqan holda zarur bo'lgan zaxiralar miqdori aniqlanadi

Teskari aloqa tamoyilini amalga oshirish

- logistik tizim tarkibida maxsus bo'lim ajratilishini talab etadi
- bu bo'lim boshqaruv tizimining samaradorligi va mahsulot bozori talablari haqida ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashni amalga oshiradi

# Optimallik tamoyili

---

Tovar harakati jarayonining bosqichlari va qatnashchilari o'rtasida shunday o'zaro kelishilganlikka erishiladiki

- bunda korxonaning ishlab chiqarish
- sotish tizimi sifatida faoliyatning eng katta samaradorligi ta'minlanadi.

# Egiluvchanlik tamoyili

---

Logistik tizimni faoliyat ko'rsatish sharoitlariga va iste'molchilarning o'ziga xos talablariga yuqori darajada moslashuvchanlik

Egiluvchanlik tamoyilini amalga oshirishda tashqi iqtisodiy muhitning o'zgarish tendensiya (yo'nalish)larini bashoratlash

va ularga qarshi xatti - harakatlarni ishlab chiqarish bo'yicha amallarni olib borish talab etiladi.

# Kelib tushishining xavfsizligini ta'minlash tamoyili

---

logistikaning tamoyili sifatida shunday tashkiliy - iqtisodiy sharoitlarni yaratishni ko'zda tutadiki

- unda korxonani zarur moddiy resurslar bilan uzluksiz ta'minlanish
- tayyor mahsulotni yetkazib berish muddatlarini so'zsiz bajarilishi ta'minlab berilishi
- Kelib tushishining xavfsizligini ta'minlash tamoyili tovar harakatining barcha bosqichlarini sinxronlashtirish
- kelib tushish va yuk tashishni boshqarish bo'yicha faoliyatlarni bir-biriga moslashtirish
- ishlab chiqarish va zaxira zaxiralarini tashkil etish zarurligini ko'zda tutadi

# Kompyuterlashtirish tamoyili

---

Logistik funksiyalar va umuman tovar harakati jarayonlarini avtomatlashtirish maksimal darajada bajarilishi

- Avtomatlashtirilgan tizim materiallar harakatini nazorat qilish va yarim tayyor mahsulotlar
- tayyor mahsulotlarning ishlab chiqarilishi
- ishlab chiqarish zaxiralarining holati
- kelib tushishning hajmi
- buyurtmalarning bajarilish darajasi va boshqalar haqida ma'lumot to'plash uchun xizmat qiladi

Vaqtning zichlashtirishning eng katta samarasi va iste'molchilarga yuqori darajada xizmat ko'rsatilish

- xom ashyo xarid qilinishidan to tayyor mahsulotni iste'molchiga yetib borishgacha tovar harakati ustidan nazoratni amalga oshiradi.

# Konteynerlarni qabul qilish. Konteynerlash qayta yuklash. Konteynerlarni saqlash.

Avtomatlashtirilgan transport omborxonada moddiy oqimlarini tashkil qilish majmuasiga quyidagilar kiradi:

Ko'tarish

Avtomatik omborxonada agregat-transport majmualari

Omborxonada uskunalarga kiruvchi, sochiluvchi, suyuq va boshqa yuklarni saqlash vositalari

Omborlarning o'lchovi va dozalarga ajratuvchi uskunalari

Barcha ko'tarish-transport vositalari vazifalarini bajarish va hokazolar kiradi

# Avtomatlashirilgan transport omborxonalar moddiy oqimlari

---

## Ko'tarish –

- transport vositalari majmuasi va avtomatlashtirilgan boshqaruv;
- avtomatlashtirilgan tarzda faoliyat ko'rsatuvchi ko'tarish transport uskunalari

## Avtomatik omborxonalar agregat-transport majmualariga quyidagilar kiradi:

- Ortish-tushirish va transport vositalar bilan
- avtomatik boshqariluvchi omborxonalar majmualari

## Eng ko'p foydalanuvchi omborxonalar uskunalari kiruvchi asosiy turlar:

- Bir joyda turuvchi;
- aylanuvchi;
- elevatorli;
- konteynerli;
- harakatlanuvchi;
- gravitatsion.

# Avtomatlashtirilgan transport omborxonada moddiy oqimlari

Omborxonada uskunalarga kiruvchi, sochiluvchi, suyuq va boshqa yuklarni saqlash vositalari quyidagilarga bo'linadi:

Yassi va qutichalardan iborat bo'lgan bunkerlar;

yer usti idishlari;

yer osti idishlari.

Omborlarning o'lchovi va dozalarga ajratuvchi uskunalarda logistik tizimda texnik ta'minotning alohida guruhini tashkil qiladi. Hozirgi vaqtda tarozilar quyidagi guruhlarga bo'linadi:

Platformalar uchun;

avtomobillar uchun;

vagonlar uchun;

yuk kranlari uchun;

konveyerlar uchun.

Barcha ko'tarish-transport vositalari vazifalarini bajarishga muvofiq besh guruhga bo'linishi mumkin:

Yuk kranlari;

ko'targichlar;

transport vositalari;

yukni ushlab turuvchi moslamalar;

transmanipulyatorlar

# Ko'priqli kranlar

---

Ko'priqli kranlar bir balkali tirab turiladigan

- bir balkali osma
- ikki balkali umumiy
- ikki balkali maxsus bo'lishi mumkin

Echkisimon kranlar esa

- kanalli va kanalsiz bo'lishi mumkin.

Ko'priqli va echkisimon kranlar

- yengil, o'rtacha, og'ir rejimli
- bir ilgakli va ikki ilgaklilarga bo'linadi

# Kopsolli kranlar

---

Kopsolli kranlar aylanuvchi va harakat qiluvchi bo'lishi mumkin

- Transmanipulyatorlar pol ustidagi
- tayanchli va osma transport va osma mexanizmlarga bo'linadi

Bundan tashqari pol ustidagi transmanipulyatorlar guruhiga quyidagilar kiradi:

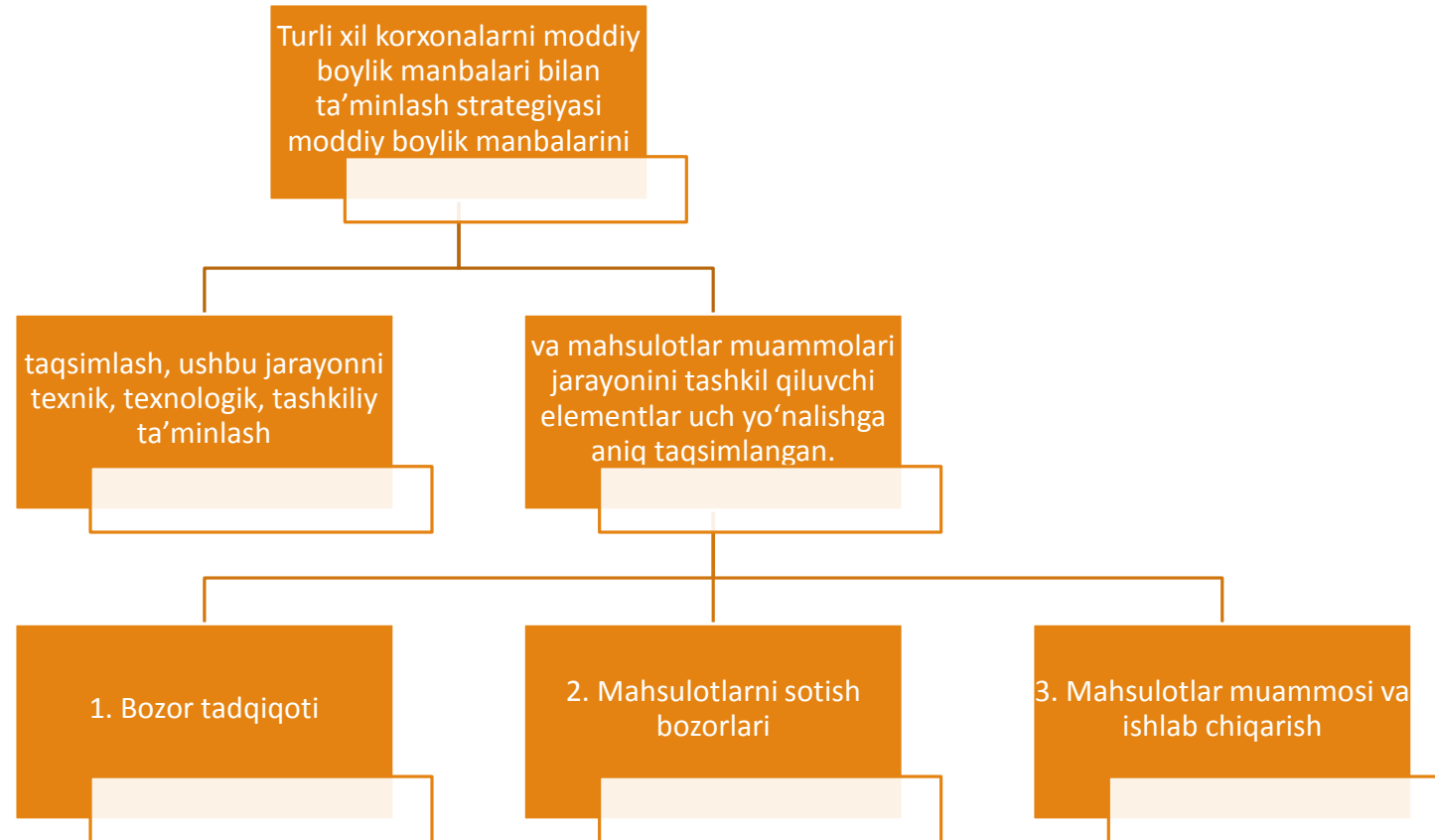
- Portlashdan himoyalangan elektr ortgichlar;
- oddiy qilib bajarilgan elektr ortgichlar;
- elektr shtabellar.

# Transport vositalari

---

- Transport vositalari o'z ichiga transport - taqsimot vosita pol ustidagi vositalarni oladi
- Transport - taqsimot vositalariga konteynerlar va taqsimot vositalari kiradi
- Yukni ushlab turuvchi moslamalar ko'tarish - transport vositalarining alohida turi
- Mavjud turkumlashga muvofiq logistik tizim texnik ta'minlanilishi vositalarning ko'p sonli guruhlari

# Korxonalarni moddiy boylik manbalari



# Korxonalarni moddiy boylik manbalari

---

## Turli xil korxonalarni moddiy boylik manbalari bilan ta'minlash strategiyasi

- moddiy-texnika ta'minotini tashkil qilish jarayonida logistika ta'minotlarini tanlash
- xomashyo va materiallarni yetkazib berish masalalarini ko'rib chiqadi

## Moddiy boylik manbalarni yetkazib berish uch asosiy variantda bo'lishi mumkin:

- Shaxsiy ishlab chiqarish hisobiga;
- mavjud ta'minotchilar hisobiga;
- yangi ta'minotchilarni jalb qilish hisobiga.